

Motto

Our lives begin to end the day we become silent about things that matter

(Martin L. King)

Předmluva

Teoreticky je věda ve volbě a plnění svých výzkumných úloh v zásadě svobodná a tato svoboda je zaručena ústavou – legitimuje se svým vztahem k pravdě a k hledání pravdy. Nemůžeme však přehlédnout skutečnost, že v některých dobách a společnostech se hledání pravdy zanedbává, potlačuje, ba dokonce zakazuje. To se může uskutečňovat státní, stranickou nebo náboženskými institucemi prováděnou cenzurou, nebo dále tzv. „státním výzkumem“.

Obsahem knihy *Tabu v sociálních vědách* jsou tři témata, která jsou v současné vědě z politických důvodů tabuizována a zkreslována. Kniha přístupnou formou sumarizuje práce několika vědců, kteří se tématy zabývají, a pokouší se rovněž o kritické posouzení těchto koncepcí. Vychází z poznatků evoluční biologie, sociální psychologie, sociologie, historiografie a dalších vědních disciplín.

Na úvod je nutné si přiznat skutečnost, že sociální vědy jsou především ideologické a vyprodukovaly relativně malé množství vědeckých teorií. Ačkoli dat v psychologii a sociálních vědách obecně velmi rychle přibývá, je jen velmi málo teorií, které by je dokázaly smysluplně pospojovat do systémů, které by měly vysvětlovací sílu. Na druhou stranu velké množství dat představuje jisté nebezpečí – je totiž možné nalézt důkazy téměř pro cokoli.

V otevřené společnosti by měli být lidé připraveni diskutovat o věcech, které jsou v rozporu s jejich vlastním přesvědčením, event. světonázorem. Každá upřímná diskuse se pravděpodobně někomu nebude líbit, případně někoho zraní. Diskuse o evoluci vadí náboženským fundamentalistům, přesto není mravně pochybená. Svoboda slova by podle některých měla vyřazovat vše, co by se mohlo dotknout skupin, v nichž je členství součástí sebekoncepcce – např. černochů, Židů, homosexuálů, Romů, žen apod. Nesdílím tento názor. Mám rád autory, kteří dávají před politickou korektností přednost svobodě vědeckého bádání.

Studenti a potažmo většina populace je vystavována systematickému ovlivňování, které se, podle mého názoru, týká např. těchto oblastí:

1. Popírání genetických rozdílů mezi rasami, které se týkají kognitivních schopností a osobnosti. Idealizace možnosti soužití jednotlivých ras a etnických skupin. Harmonická multietnická společnost je prezentována jako snadno dosažitelný ideál.
2. Prezentace antisemitismu jako psychiatrické poruchy a idealizace judaismu jako eticky vyššího systému („světla národů“).
3. Diskreditace eugeniky jako způsobu myšlení, který vede ke koncentračním táborem a genocidám.

Cílem této knihy je prezentovat názory, které zmíněné tři teze problematizují. To neznamená, že se vším, co je zde uvedeno, bezvýhradně souhlasím. Pokládám ale za užitečné, aby se čtenáři s názory zde uvedenými seznámili a vytvořili si svůj vlastní názor. Pokud jim kniha přinese intelektuální obohacení, splní svůj účel.

Je důležité si uvědomit, že označení teorií předložených v této knize za rasistické, event. antisemitské, je jednak nesprávné z hlediska slovníkových definic těchto pojmů („soubor nevědeckých představ... směs předsudků a stereotypů“/„zločinná ideologie hlásající nenávisť k Židům“), jednak se tímto označením teorie nevyvracejí. Vše, co je v knize uvedeno, je otevřeno racionální diskusi a stojí a padá s vědeckými argumenty. Je evidentní, že tato kniha představuje pouhá prolegomena bádání, soustředění materiálu a ipso facto výzvu k jeho lepšímu zpracování, utřídění, doplnění a výkladu.

V kapitole *Rozdíly mezi rasami* vycházím převážně z prací P. Rushtona (University of Ontario), R. Lynna (University of Ulster), M. Levina (City University of New York.) a A. R. Jensena (University of California, Berkeley), duchovním otcem části *Judaismus jako evoluční strategie* je K. MacDonald (California State University) a část *Eugenika* je sumarizací prací R. Lynna (University of Ulster).

Můj dík patří těm, z jejichž prací čerpám a kteří mi byli během přípravy této knihy nápomocni cennými radami. Jedná se o Kevina MacDonalda, Philipa Rushtona a Richarda Lynna. Na přípravě rukopisu se podíleli i mnozí další. Nepřáli si však, aby se zde jejich jména objevila.

Petr Bakalář

OBSAH

Předmluva

Rozdíly mezi rasami

1. Úvod do problematiky
2. Teorie vzniku rozdílnosti ras
3. Rozdíly mezi rasami v současném světě
4. Sociální důsledky rasových rozdílů
5. Otázka viny a trestu
6. Kritika teorií
7. Apendix: Romové v ČR

Judaismus jako evoluční skupinová strategie

1. Úvod do problematiky
2. Antisemitismus ve světle teorie sociální identity
3. Židovské strategie pro boj s antisemitismem
4. Vliv židovských intelektuálů na sociální vědy a politiku
5. Některá další témata
6. Závěr
7. Kritika teorií
8. Apendix: Skupinové strategie – teoretický rámec

Eugenika

1. Úvod do problematiky
2. Vzestup a pád eugeniky
3. Od eugenického k dysgenickému vývoji

4. Genetická deteriorace
5. Eugenické programy
6. Etické principy eugeniky
7. Budoucnost eugeniky
8. Kritika teorií
9. Apendix: Paradox sociobiologie - Sociální versus reprodukční úspěch.

Literatura

Slovníček pojmů

VI. Kritika

V této části jsou uvedeny nejčastější kritiky, které se v souvislosti s výše zmíněnými teoriemi objevují a které se snaží vysvětlit důsledky rozdílů mezi rasami jinak než genetickou odlišností.¹

1. Teorie stereotypů

Černí (a některé další skupiny) jsou obětí negativních stereotypů. Stereotyp/předsudek slouží ke zbavení se pocitu viny a ke zvýšení sebehodnocení při projíkování zakázaných přání na jiné skupiny.

Odpověď:

Stereotypy slouží jako vodítka v situacích, ve kterých není k dispozici dostatek informací – musíme dělat lepší než náhodná rozhodnutí s minimální cenou informací, často v nedostatku času.

V souvislosti se stereotypy není na místě patologizace ani moralizování. Lidé se snaží v sociálních kontaktech maximalizovat zisky a minimalizovat ztráty.

Nejednoduší a nejlacinější pravidlo pro snížení pravděpodobnosti toho, že se staneme v USA obětí zločinu, je:

„Vyhýbej se mladým černochům.“

Černí muži mezi 15 a 30 lety tvoří 1 % populace v USA, ale 40 – 50 % uvězněných. Toto pravidlo je diskriminující a nespravedlivé k 2/3 černých, kteří nic neprovedli. Ale pojišťovny a banky diskriminují také na základě tak povšechných znaků jako je pohlaví nebo věk.

Van den Berghe (1997) rozlišuje dva typy diskriminace na základě stereotypů:

1. „statistická diskriminace“ – není pravděpodobné, že by lidé v jisté kategorii měli jisté vlastnosti
2. „kategorické diskriminace“ – nikdo ve skupině nemá ty vlastnosti

Statistická diskriminace může být ovlivněna protipříklady, kategorická ne.

Obecně se dá říci, že stereotypy extrapolují zkušenost a mají tendenci být pravdivé, nebo alespoň obsahovat pravdivé jádro. Stereotyp musí projít testem reality. Van den Berghe (1997) se domnívá, že proto, aby se stereotyp ujal, je nutné, aby nám umožnil alespoň o 10 % zvýšit pravděpodobnost správné volby, než jakou bychom měli pouze na základě náhody. Je samozřejmé, že pokud se stereotyp již jednou ujme, může sám sebe posilovat a jeho platnost může růst, ale na druhou stranu jasně nerealistické stereotypy jsou nepravděpodobné a mají krátký život.²

Stereotyp „černí jsou kriminálníci“ neznamená, že všichni černí jsou kriminálníci nebo že všichni kriminálníci jsou černí. Obojí je nepravdivé. Ale to, že se černí disproportčně dopouštějí kriminální činnosti, je pravda.

Klasická teorie stereotypů nevysvětluje, proč:

- existují i celkem lichotivé stereotypy – Němci jsou efektivní, Francouzi jsou dobří kuchaři a milenci,
- jisté skupiny jsou předmětem určitých stereotypů a ne jiných.

Teorie, která se to pokouší vysvětlovat tzv. *sebenaplnující předpovědi*, nemá příliš velkou přesvědčovací sílu. Je pravda, že když se o černých bude říkat, že jsou dobří v basketbalu, bude se více černých basketbalu věnovat a dosáhnou v něm i úspěchy. Otázkou však zůstává, proč se o nich začalo říkat, že jsou dobří v basketbalu a ne třeba v matematice nebo podnikání.

Stereotypy o černých mají velkou konsistenci ve všech současných evropských kulturách podobně jako v minulosti. Např. Pieterse (1992) uvádí, že Arabové považovali černošské sluhly za hloupé, na rozdíl od jiných skupin, jejichž příslušníci byli také jejich otroky. Podobně Římané se vyjadřovali o černošské rase jako o neinteligentní, brutální a sexuální, ale naopak projevovali uznání inteligenci řeckých nebo židovských otroků.

Baker (1974) sumarizuje dojmy antropologů z afrických černochoů:

- „Nebyla vytvořena žádná věda pouze málokdy se mluví o něčem, co nemá přímý vztah k žaludku“.
- „Jediné, na co myslí Afričané, je momentální uspokojení...“

Bílí, kteří dorazili do Číny, byli stejně rasističtí jako ti v Africe, přesto měli radikálně jiné dojmy. Marco Polo napsal: „Jsem si jist, že není inteligentnější rasy než je čínská.“

G. Allport (1954) v *Nature of Prejudice* věnuje empirickému zkoumání stereotypů jen několik nesystematických stránek. Ve skutečnosti často stereotypy odpovídají realitě. Například Helmreich (1982) zjistil, že ze 75 generalizací o Židech, černoších, Italech a jiných skupinách – 25 % plně platí a 50 % má nějakou faktickou bázi.

Nejčastější stereotypy o černých v USA v 90. letech (Elliot & Devine, 1996): sportovně založení, smysl pro rytmus, nízká inteligence, líní, chudí, hluchí, delikventní chování, nepřátelští, nevzdělaní/zaostalí, smysl pro rodinu.³

Rasové a vůbec skupinové stereotypy se v USA veřejně odsuzují, výzkumy veřejného mínění mohou být proto zavádějící. Strach z kriminality jistých skupin (černochoů, Romů) je racionální a není to

předsudek sloužící k zbavení se pocitu viny a zvýšení sebehodnocení při projíkování zakázaných přání na jiné skupiny.

2. Vztah genů a prostředí

Mnozí argumentují tím, že vztah genů a prostředí je tak komplikovaný, že je téměř nemožné oddělit jeden od druhého.

Odpověď

Ve světle svých předpokladů mají však nepřekonatelné obtíže vysvětlit, proč jsou si jednovaječná dvojčata, vyrůstající každá v jiném prostředí, tak podobná (po stránce inteligence, osobnosti, zájmů atd.) a proč černé děti adoptované bílými rodinami střední vrstvy regredují v IQ a vzdělání k průměru své biologické skupiny (Bouchard, 1984).

3. Adopce v Německu

Mezi dětmi zplozenými americkými bílými a černými vojáky po druhé světové válce v Německu nebyl prakticky rozdíl v inteligenci (Eyferth, 1959). Výsledek tohoto výzkumu se často cituje jako důkaz toho, že rozdíl v IQ mezi bílými a černými není dán biologicky, ale sociálně.

Odpověď:

Výzkum měl několik závažných metodologických nedostatků (Jensen, 1998, s. 482-483):

- Vzorek amerických vojáků nebyl reprezentativním vzorkem bílé a černé populace, 30 % černých a 3 % bílých uchazečů neprošlo armádním testem a nebylo přijato.
- IQ se u dětí měřilo mezi 5. a 13. rokem. V tomto věku se ještě plně neukáže genotyp a vliv prostředí má převahu.
- Roli mohla hrát selektivní preference na straně německých žen.
- Tzv. *outbreeding effect* (tj. smíšení genů z různých populačních skupin) zvedl IQ dětí z rasově smíšených manželství. Efekt ekvivalentní 4 bodům IQ byl pozorován u dětí rasově smíšených rodin (Evropané a Asiaté) na Havaji.

4. Sever a Jih v USA

To, že se průměrné IQ u bílých i černých v USA liší tak, že na Severu je vyšší než na Jihu, je důkazem, že prostředí hraje velkou roli (Klineberg, 1935).

Odpověď

Rozdíl mezi severní a jižní částí USA v průměrném IQ se objevuje již u předškolních dětí, takže je pravděpodobné, že rozdíl má biologickou komponentu. Možné příčiny (Jensen, 1998, s. 358):

- rozdílné migrační chování při osídlování,
- současná migrace způsobená potřebou rozdílných pracovních míst v různých oblastech,
- černí mají na Jihu v průměru 10 % bílých genů, zatímco na Severu 25 %.

Podle Klineberga (1935) není ale rozdíl mezi Severem a Jihem důsledek selektivní migrace, jelikož IQ korelovalo s délkou pobytu na Severu. Levin (1997, s. 136) má protiargumenty:

- Data, na kterých Klineberg staví svoji teorii, nebyla získána longitudinálním výzkumem, tj. nebyl ukázán jediný černoch, jehož IQ by se pobytem na Severu zvýšilo.
- Přestože mají černoši na Severu vyšší IQ (cca 88) než černoši na Jihu (cca 80), zůstává rozdíl mezi rasami nezměněn. Roli hraje interakční fenomén mezi prostředím a geny.

5. Environmentální *r*- a *K*- strategie

Rozdíly mezi *r*- a *K*- strategií nemusí být vrozené, ale mohou být důsledkem vlivu prostředí. Prostor, ve kterém dítě vyrůstá, je zásadní pro to, jestli si „zvolí“ *r*- nebo *K*-strategii bez ohledu na genetické dispozice. Např. absence otce v rodině je zásadní pro nástup *r*- strategie. Děti obojího pohlaví vystavené nepředvídatelnosti prostředí, nízkému příjmu, absenci autority a stabilních vztahů budou mít sklon k neúspěchům ve škole, anti-autoritářství, agresivitě, kriminalitě a promiskuitě (Draper & Harpending, 1982), (Berezkei & Csanky, 1996).

Dalším argumentem je fakt, že mnohé země bývalého Sovětského svazu, jejichž populace by měly být spíše *K*-selektovány, vykazují nárůst znaků charakteristických pro *r*-strategii (např. kriminalita, epidemie venerologických chorob), což je způsobeno nestabilitou ekonomik a legislativy.

Odpověď

Tato teorie může být integrována s genetickým polymorfismem – vývoj dispozic závisí na prostředí. Rozsah projevení se genotypu je ale omezený. Je nepravděpodobné, že by prostředí hrálo tak konzistentní roli v rozdílech mezi rasami, jako je velikost mozku, produkce vajíček a hormonální úroveň. Rushton (1997a, s. 255) uvádí, že model složený z

50 % vlivu prostředí a z 50 % genetického vlivu odpovídá více realitě než jednostranný výklad. Ačkoli jsou tendence k tzv. *strategiím životního běhu* (life-history strategies) dědičné, jsou také vysoce citlivé na podmínky prostředí a možnost sociální mobility.⁴

6. Násilné zavlčení

Černí byli do Ameriky zavlčeni násilím. V důsledku toho nevěří majoritní kultuře a kulturní rozdíly jsou znaky identity, event. protestu.

Odpověď:

Američtí černoši mohou emigrovat zpět již posledních pět generací (dokonce vzniklo hnutí „Back to Africa“). Migrace do Afriky však prakticky neexistuje, spíše naopak. Přistěhovalecké kvóty do USA jsou každý rok plné. Je to patrně proto, že černí vidí život v USA jako lepší alternativu k životu v Africe (Levin, 1997, s. 133-134).

7. Nekvalitní výživa

Černé děti mají horší stravu než bílé. Za rozdíly je odpovědná nedostatečná výživa, ne geny.

Odpověď:

Levin sumarizuje (1997, s. 113):

- Černé děti mají stejně kvalitní stravu jako bílé. Např. děti z rodiny 70 % pod hranicí chudoby konzumují stejně vitamínu A, B 6, B 12, C, E, thiaminu, riboflavinu, niacinu, fosforu a magnézia jako děti z rodin, které jsou 300 % nad hranicí chudoby. Vše jsou to dávky, které jsou vyšší než nejméně požadované.
- Špatná výživa obvykle vede ke zpomalenému růstu, zpomaluje osifikaci kostí atd., ale do věku 2 let mají černé děti rychlejší vývoj než bílé ve všech měřených parametrech: stání, chození s pomocí, samostatné chození atd. Podvyživené děti nejsou obvykle dobré ve sportu.

Na druhou stranu, pokud jsou genetické podmínky pro inteligenci dobré, nemá podvýživa vliv, event. trvalý vliv. Např. studie korejských a vietnamských dětí adoptovaných do bílých amerických a belgických rodin ukázaly, že přestože mnoho dětí bylo hospitalizováno v důsledku podvýživy, bylo jejich IQ v průměru o 10 bodů vyšší než průměr majoritní populace (např. Frydman & Lynn, 1989). Korelace mezi inteligencí a velikostí mozku je daleko větší než korelace mezi inteligencí a velikostí těla nebo tělesnou vahou v dospělosti, jež, jak známo, bývají podvýživou ovlivněny.

Jensen (1998, s. 506-509) ale upozorňuje, že nižší porodní váha a krmení dětí z láhve (v kontrastu s kojením mateřským mlékem) má negativní vliv na rozvoj inteligence. V obou těchto faktorech jsou na tom Afroameričané hůře než bílí Američané.